

SUPERMARKTEN:

ZWAKSTE SCHAKEL IN DUURZAME TEELT?

GREENPEACE

Onderzoek: Herman van Bekkem en Hilde Anna de Vries
Enquête onder telers: Houkema Advies Duurzaam Voedsel
Tekst: Jacqueline Schuiling en Hilde Anna de Vries
Lay out: Babette Hilhorst
Vormgeving cover: Saskia Kempers

Augustus 2020

Stichting Greenpeace Nederland

Postbus 3946
1001 AS Amsterdam
0800 422 33 44
info@greenpeace.nl

Dit rapport is met zorg samengesteld door Greenpeace Nederland.
Teksten, cijfers en opmaak zijn gecontroleerd en supermarkten hebben de gelegenheid gehad om op onze bevindingen te reageren. Klopt iets desondanks niet volgens u? Mail dan naar info@greenpeace.nl.

greenpeace.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Stervende insecten, verdwijnende vogels	6
De hoge prijs van intensieve landbouw	6
Nederland is grootgebruiker landbouwgif	6
Slim samenwerken met de natuur	7
De stand van zaken: hoe duurzaam zijn de supermarkten?	8
On the way to PlanetProof	8
Mooie sier op kosten van de telers?	12
Telers haken af	15
Verwerkers en handelaren geven het goede voorbeeld	15
Wie moet wat doen?	16
Alle partijen betalen mee	16
Dit wil Greenpeace van supermarkten	17
Dit wil Greenpeace van de Nederlandse overheid	17

Inleiding

In 'De grote supermarkt BioCheck' liet Greenpeace eind 2017 zien wat zeven Nederlandse supermarktketens deden voor een duurzame landbouw. Een landbouw die vogels, vlinders en insecten helpt overleven in plaats van ze uit te roeien. We concludeerden dat het totale aanbod van gifvrije, biologische aardappelen, groenten en fruit (AGF) nog bedroevend laag was, maar dat een aantal supermarkten hoopvolle stappen vooruit had gezet. Vrijwel alle supermarkten beloofden Milieukeur – dat inmiddels On the way to PlanetProof (kortweg: PlanetProof) heet – als dé standaard voor 2020 te hanteren. Grote uitzondering was Albert Heijn dat zijn eigen, naar nu blijkt doodlopende, pad koos.

Greenpeace onderzocht wat er is terechtgekomen van de ambities van de supermarkten. Is hun duurzame AGF-aanbod vergroot en stimuleren zij hun telers daadwerkelijk om – blijvend – minder bestrijdingsmiddelen te gebruiken en meer samen te werken met de natuur?

PlanetProof: belangrijke tussenstap

Als we het enorme biodiversiteitsverlies willen stoppen, klimaatverandering tegengaan en onze gezondheid beschermen, moeten we overstappen op een ecologisch landbouwsysteem. PlanetProof is een belangrijke tussenstap voor boeren en telers die biologisch nog een brug te ver vinden. Telers die PlanetProof produceren gebruiken minder bestrijdingsmiddelen en kunstmest, voorkomen watervervuiling en uitstoot van schadelijke stoffen, verbruiken minder energie en water, en stimuleren de natuur op hun bedrijf. Zo helpen ze de bijen en andere nuttige dieren, en dragen ze bij aan een duurzame, toekomstbestendige voedselproductie. Die telers zijn dus maatschappelijk van grote waarde. De vraag is echter: krijgen zij geld voor hun waar? Wat doen supermarkten, tussenhandelaren en overheden om welwillende telers te ondersteunen? Veel te weinig, concluderen we in dit rapport. Daardoor dreigen telers af te haken en zouden de jarenlange inspanningen van milieuroorganisaties, supermarkten en telers voor minder gifgebruik teniet worden gedaan.

Burgers, drinkwaterbedrijven, zorgverzekeraars, overheden: wie je het ook vraagt, iedereen wil minder gif in onze bodem en in ons water. Duidelijk is ook dat het bestrijdingsmiddelengebruik in de land- en tuinbouw, met name voor de sierteelt en de teelt van groenten en fruit, een belangrijke gifbron is. Dus is Greenpeace al jaren bezig alle partijen in de keten, van teler tot supermarkt, ervan te overtuigen dat ze schadelijke bestrijdingsmiddelen moeten uitbannen. Dat lukt, mede dankzij de druk van onze supporters en collega-organisaties, heel aardig - maar wel tergend langzaam.

Wie gaat dat betalen?

De grootste hobbel is, zoals altijd: wie gaat dat betalen? Want een overstap naar duurzamer groenten en fruit met minder gif kost in eerste instantie geld. Ons hele voedselsysteem is decennialang alleen maar gericht op goedkoper, goedkoper, goedkoper. Van plofkip tot mishandeld varken en van gifpaprika tot bijensterfte: we kennen de gevolgen. Juist omdat dit een systeemprobleem is, moeten we dat systeem veranderen.

Greenpeace vindt dat je de verantwoordelijkheid daarvoor niet alleen bij de consument moet leggen, zoals vaak gebeurt: 'De consument wil niet meer betalen, dus het kan niet.' Veel consumenten willen best meer betalen voor een gezonder dieet en een schoner milieu, maar 1. niet iedereen kán die hogere prijs betalen en 2. alle schakels in de keten zijn verantwoordelijk. Maar nu worden de kosten van milieu- en gezondheidsschade eenzijdig afgewenteld op de maatschappij. Daarom moeten overheden regels aanpassen en subsidiestromen verleggen, marktpartijen moeten met iets minder winst genoegen nemen. Maak biologische en duurzame producten juist goedkoper voor consumenten en geef gifproducten een reële prijs: namelijk inclusief de schade die het gif veroorzaakt voor mens en milieu.

In dit rapport zetten we op een rij waarom het meer dan ooit noodzakelijk is om duurzaam te telen én wie zich daarvoor (niet) inzet. De overheid zegt dat het bestrijdingsmiddelengebruik 'radicaal anders' moet, maar doet in de praktijk niets om EU-regels te handhaven die dit gebruik moeten verminderen. We laten zien hoe veel telers hun best doen om duurzamer te produceren en te voldoen aan de afspraken van supermarkten met milieuorganisaties. Hoe supermarkten weliswaar meer PlanetProof-producten in hun schappen leggen, maar zich volgens telers onvoldoende aan een belangrijke Greenpeace-eis houden: voldoende steun om te verduurzamen. De kosten voor omschakeling dreigen zo vooral op het bordje van de telers te komen, waardoor de motivatie voor PlanetProof onder boeren en telers zichtbaar daalt.

Supermarkten, betaal een eerlijke prijs

Supermarkten dreigen daarmee de zwakste schakel te worden in de productieketen van duurzame, gifvrije groenten en fruit. Duurzame telers dreigen af te haken en boeren die graag willen omschakelen worden afgeschrikt. Daarmee zouden alle inspanningen om van PlanetProof de nieuwe norm te maken, als belangrijke tussenstap naar biologisch, teniet gedaan worden. Dat kan niet de bedoeling zijn – ook niet van de supermarkten die immers beloofden hun AGF-aanbod te verduurzamen

Greenpeace is blij met de verduurzaming van het AGF-aanbod in de supermarkten: bijna alle AGF-producten uit Nederland in hun schappen zijn nu 100% PlanetProof. Maar we roepen supermarkten op om ook daadwerkelijk aan onze andere eis te voldoen door telers te compenseren voor de reële meerkosten die ze maken om milieuvriendelijk te produceren. Zo betalen niet alleen consumenten en telers de prijs voor gezond voedsel en een schoon milieu. De overheid moet deze ontwikkeling mogelijk maken én stimuleren. Daarmee zijn we uiteindelijk allemaal beter af: niemand wil dat insecten en vogels massaal sterven, planten verdwijnen en ons drinkwater vervuult. Dat hóeft ook niet. Maar daarvoor is het noodzakelijk dat iedereen, inclusief de supermarkten, zijn verantwoordelijkheid neemt.

Stervende insecten, verdwijnende vogels

Dat de natuur ook in Nederland ongekend snel achteruit holt, daarover zijn wetenschappers het eens. Nadat onderzoekers in 2017 ontdekten dat maar liefst 75% van de insecten was verdwenen uit Duitse natuurgebieden - in slechts 27 jaar tijd - herhaalden ze dit in twee Nederlandse natuurgebieden. Ook hier bleek een sterke achteruitgang van aantallen insecten. Zo daalde het aantal lieveheersbeestjes met 57% en vonden de onderzoekers maar liefst 93% minder kokerjuffers. Een jaar later waarschuwde de Vlinderstichting dat nog maar 38% van de vlindersoorten niet bedreigd is en staat 55% van de wilde bijensoorten op de Rode Lijst van bedreigde soorten.

Kijken we naar de wereldwijde stand van zaken, dan ging het nog nooit zo slecht met de biodiversiteit, concludeerde het schokkende rapport (2019) van IPBES, het aan de VN verbonden wetenschappelijke platform voor biodiversiteit. Soorten sterven in hoog tempo uit: zo halveerde het aantal weidevogels in de afgelopen decennia en stierven insecten massaal.

De hoge prijs van intensieve landbouw

Een grote boosdoener is de intensieve, grootschalige landbouw met haar monoculturen, chemische bestrijdingsmiddelen, rechte akkers met weinig wilde bloemen en nestelplekken, ontwatering en vermessing. In zo'n industrieel landbouwsysteem is nauwelijks plaats voor insecten, vogels en andere nuttige dieren. Bizar genoeg brengt juist de achteruitgang van bestuivers als bijen, vlinders, kevers en vogels de wereldwijde voedselvoorziening in gevaar – diezelfde voedselvoorziening waar de industriële landbouwlobby zo prat op gaat.

De stikstofcrisis is een actueel voorbeeld van de grote schade aan de biodiversiteit die het huidige landbouwsysteem aanricht. Ruim de helft van de Nederlandse natuur staat onder invloed van de landbouw, vooral door teveel stikstof en de verspreiding van landbouwgif, stelt emeritus-hoogleraar Berendse in NRC. Volgens het Living Planet Report Nederland 2020 van het Wereldnatuurfonds raakten we in de afgelopen 30 jaar de helft van alle populaties wilde dieren kwijt, zowel in open natuurgebieden als in agrarisch gebied. In heidegebieden op hoge zandgronden met een zeer hoge stikstofneerslag zijn de populaties zelfs met 70% gedaald.

Europese belastingbetalers hoesten jaarlijks bijna € 60 miljard op voor het Europese landbouwbudget. Dat is ruim een derde van het totale EU-budget, bestemd voor de instandhouding van een failliet landbouwsysteem. En dat staat nog los van de enorme milieu- en gezondheidskosten die dit systeem met zich meebrengt en die nu op de maatschappij afgewenteld worden. Ook voor veel boeren blijkt het systeem funest: het huidige Gemeenschappelijke Landbouwbeleid van de EU bevoordeelt grootschalige boerenbedrijven en deed al miljoenen kleine boeren de das om. In

© Greenpeace / Ecl Lonnee

Nederland bleek in 2018 dat 38% van de boeren onder de lage inkomensgrens is gezakt, een percentage dat oploopt tot 70% als we kijken naar de kleinste bedrijven.

Nederland is grootgebruiker landbouwgif

Maar niet alleen de boerensector zal geraakt worden door het huidige kortzichtige landbouwbeleid, bleek uit een recent onderzoek van De Nederlandse Bank en het Planbureau voor de Leefomgeving. We wisten al dat de ecosystemendiensten van bijen en andere bestuivers cruciaal zijn voor onze voedselvoorziening. Maar nu blijkt dat de risico's van biodiversiteitsverlies ook de financiële sector hard kunnen raken: Nederlandse investeerders hebben € 510 miljard belegd in bedrijven die zeer afhankelijk zijn van kwetsbare ecosystemendiensten.

Goed nieuws is dan ook dat de Europese Commissie in 2030 het biologische landbouwareaal wil vergroten van 7,7% naar maar liefst 25%. Bovendien wil ze het gebruik van bestrijdingsmiddelen halveren. Nederland moet daarvoor wel alles uit de kast trekken: in ons land produceren boeren slechts op 4,1% van alle landbouwgrond biologisch. Bovendien staat ons land in de dubieuze top 3

van landbouwgif in Europa. Funest voor onze natuur én voor onze gezondheid, bleek kortgeleden opnieuw uit een dringend advies van de Gezondheidsraad om chemische bestrijdingsmiddelen te beperken.

Nederland behoort volgens de Europese Rekenkamer tot de landen die EU-regels voor geïntegreerde gewasbescherming (IPM) niet handhaven. Deze regels gelden al sinds 2014 en zouden de kern moeten zijn van het bestrijdingsmiddelenbeleid van de lidstaten. Preventie van ziekten en plagen staat daarbij centraal, met chemische bestrijdingsmiddelen als laatste redmiddel. Volgens het PBL doet PlanetProof wat de overheid nalaat, door deze eisen wél aan telers te stellen.

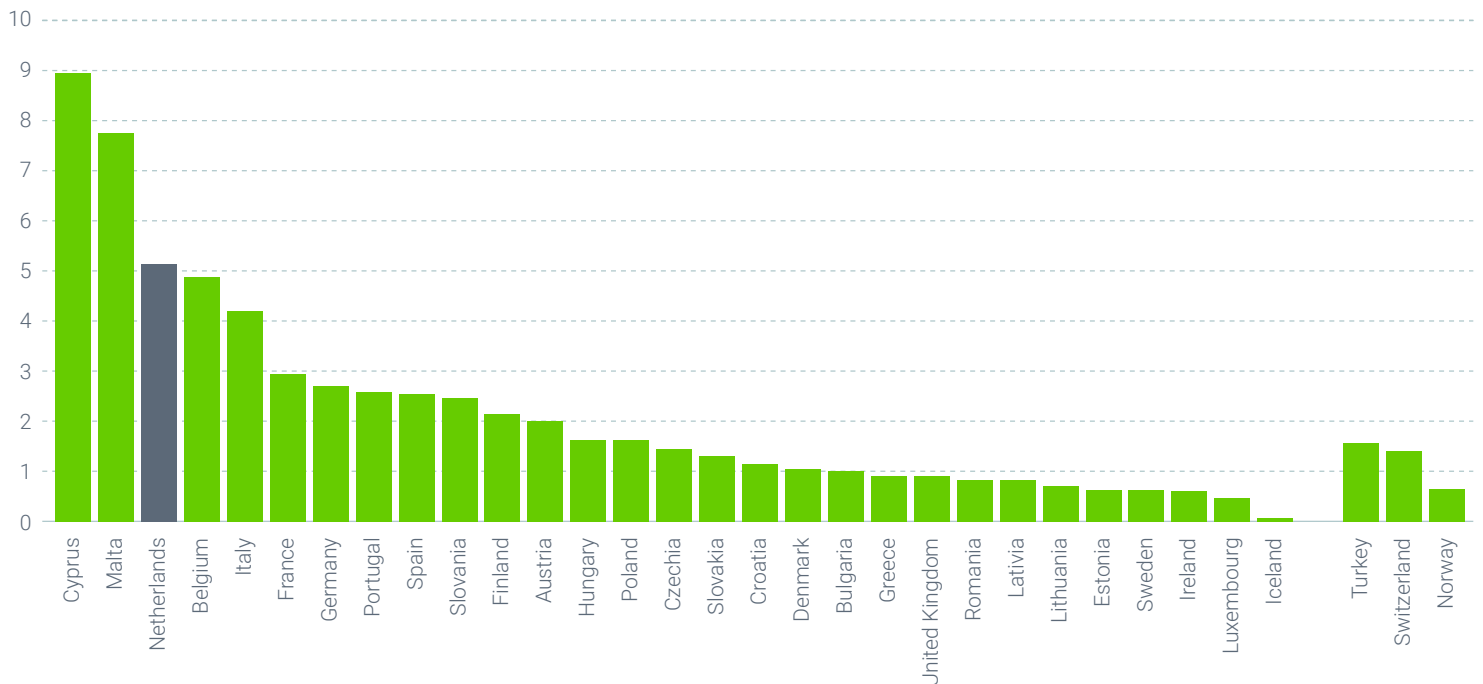
Essentieel is dat alle partijen in de keten niet alleen boeren stimuleren om gifvrij en biologisch te produceren, maar ook zorgen dat de vraag naar deze producten sterk stijgt. Supermarkten spelen aan beide kanten een cruciale rol: zij kunnen boeren én consumenten helpen een duurzame keuze te maken.

Slim samenwerken met de natuur

Greenpeace maakt zich sterk voor een ecologisch landbouwsysteem, waarin boeren slim samenwerken met de natuur en de biodiversiteit op en om hun boerderijen vergroten. Zo trekken ze natuurlijke plaagbestrijders aan, waardoor chemische bestrijdingsmiddelen overbodig worden. In zo'n systeem hebben boeren weer zeggenschap over hoe, waar en wanneer voedsel wordt geproduceerd – nu bepaalt een handjevol grote bedrijven hoe ons voedsel wordt geproduceerd, gedistribueerd en geconsumeerd.

Zo'n ander landbouwsysteem is cruciaal voor het overleven van bijen, hommels, plaagonderdrukkende insecten en tal van nuttige bodem- en waterdiertjes. Niet voor niets dringen wetenschappers in een recent onderzoek naar de afname van insecten aan op meer ruimte voor de natuur in agrarische landschappen, meer ecologische landbouw, en minder bestrijdingsmiddelengebruik door geïntegreerd plaagbeheer. Bovendien wordt zo ook de positie van de boer in de voedselketen versterkt.

Bestrijdingsmiddelenverkoop (kg. werkzame stof) per hectare landbouwgrond (UAA) 2018

Totale verkoop van bestrijdingsmiddelen per hectare landbouwgrond (Utilized Agricultural Area, UAA) in 2018. Brongegevens: Eurostat verkoopcijfers en UAA. Omdat sommige gegevens ontbreken in Europese statistieken zijn van Italië en Noorwegen de UAA van 2016 gebruikt. Van Portugal en Denemarken zijn verkoopcijfers van 2017 gebruikt.

De stand van zaken: hoe duurzaam zijn de supermarkten?

Wat beloofden de supermarkten en wat maakten ze waar? Hoe duurzaam is hun assortiment AGF inmiddels en in hoeverre ondersteunen ze boeren en telers bij de verduurzaming van hun productie? We keken met name naar de verduurzaming van het gangbare aanbod. Als het gaat om biologische AGF-producten blijkt het aanbod slecht vergelijkbaar, omdat de ene supermarkt een groot AGF-aanbod heeft met een klein percentage biologisch en de andere weinig AGF aanbiedt en daardoor al snel op een hoog percentage biologisch uitkomt.

Duidelijk is wel dat het aandeel biologisch in de afzet van AGF-producten van de twee grootste supermarkten nog niet in de buurt komt van wat ze beloofden voor 2020. Jumbo zat in 2018 op 5,3% (2015: ca. 3-4%) en Albert Heijn op 5,2% (2016: 5,5-6%). Albert Heijn wist in 2018 wel het marktaandeel in biologisch AGF te vergroten van 60 naar 64 procent en de afzet hiervan steeg met 21 procent. En Jumbo's aandeel biologisch is inmiddels gestegen tot 5,5%.

Greenpeace vroeg de zeven betrokken supermarktketens – Albert Heijn, Jumbo, Lidl, ALDI, Dirk van den Broek, PLUS en Coop – een enquête in te vullen en voerde gesprekken met de retailers. Vervolgens legden we onze conclusies voor, zodat ze daarop konden reageren, en bekeken jaarverslagen en media-uitingen. Daarnaast vroegen we telers naar hun ervaringen met supermarkten, handelaren en verwerkers: krijgen ze ondersteuning en een betere beloning voor hun harde duurzame werk? Hieruit blijkt dat naast Jumbo ook handelaren The Greenery, Fruitmasters en Agrico het keurmerk

PlanetProof als vereiste stellen. Ook de resultaten van deze (online) enquête met open vragen, ingevuld door 137 telers, vormen een basis voor onze conclusies. Weliswaar is deze steekproef beperkt, maar de antwoorden geven een helder beeld van de belangrijkste knelpunten rond PlanetProof, en bevestigen de mediaberichten over dalende motivatie voor het keurmerk onder telers.

On the way to PlanetProof

In 2016 maakten Greenpeace en Natuur & Milieu afspraken met de twee grootste supermarktketens van Nederland. Beide retailers beloofden dat ze het gebruik van bijendodende en andere schadelijke bestrijdingsmiddelen zouden terugdringen. Jumbo sloot een overeenkomst met Greenpeace, waarin zij vastlegden dat de supermarkt in 2020 alleen nog groente en fruit zouden afnemen van telers met het Milieukeur (nu On the way to PlanetProof). AH ging met Natuur & Milieu aan de slag om de 27 schadelijkste bestrijdingsmiddelen te beperken. In 2017 volgde Aldi het voorbeeld van Jumbo en beloofden ook Lidl en Superunie (inkoper voor 13 supermarkten, waaronder Dirk van den Broek, PLUS en Coop) PlanetProof te promoten onder hun telers.

Hoewel biologisch boeren de beste keuze blijft voor mens en milieu, staat de meerwaarde van PlanetProof voor verduurzaming van de Nederlandse landbouw buiten kijf – net zoals de belangrijke rol die supermarkten in die ontwikkeling spelen. Zeker nadat alle grote supermarkten, behalve AH, PlanetProof in 2018 verplicht stelden voor AGF-teelten, nam het areaal dat onder PlanetProof valt snel toe.

Groei areaal On the way to PlanetProof Plantaardige producten

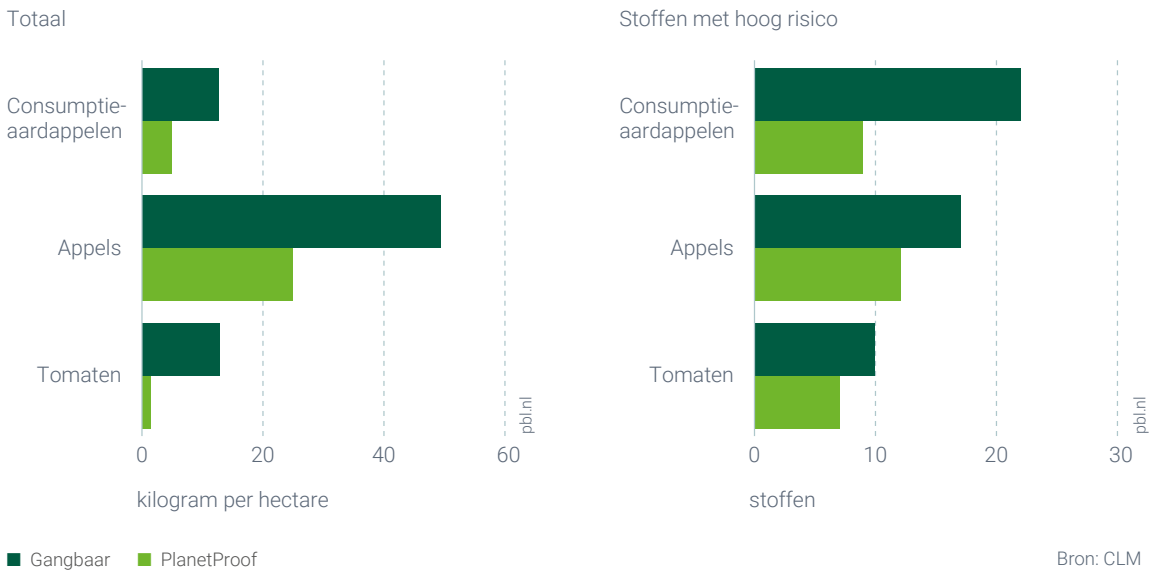
Jaar	Hectares				
	dec 2015	dec 2016	dec 2017	dec 2018	dec 2019
Bedekte teelt: groenten, fruit, kruiden	216	268	639		
Open teelt: aardappelen, groenten, fruit, gerst, kruiden	3.117	4.323	8.732		
Open en bedekte teelt aardappelen, groenten, fruit, gerst, kruiden	3.927	4.591	9.371	20.229	32.416
Sierteelt: open teelt boomkwekerij, bloembollen	1.449	1.415	1.541	1.678	2.202
Sierteelt: bedekte teelt	x	x	x	47	161
Totaal	5.376	6.006	10.912	21.954	34.779

Bron: SMK

Dat betekent grote winst voor de biodiversiteit: telers die volgens het PlanetProof-systeem werken, kunnen hun middelengebruik halveren zónder opbrengstverlies, blijkt uit een rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving. De onderzoekers laten zien hoe dit in 2016 uitpakte voor consumptieaardappelen, appels en tomaten. De resultaten zijn verbluffend: het middelengebruik in PlanetProof teelten is tot minder dan de helft van dat in gangbare teelten.

Verbruik van gewasbeschermingsmiddelen in conventionele en PlanetProof-teelten, 2016

Albert Heijn is weliswaar de grootste supermarkt en heeft het grootste marktaandeel in biologische AGF-producten, maar is ook de grootste achterblijver als het gaat om verduurzaming van het gangbare AGF-aanbod. Albert Heijn wilde niet meedoen aan PlanetProof, maar streefde er samen met Natuur&Milieu naar om 27 bestrijdingsmiddelen in de AGF-teelt uit te bannen; dit waren de schadelijkste toegelaten middelen die in 2015 op de CLM-lijst stonden (die inmiddels 33 gifstoffen telt). 'Albert Heijn gaat verder waar PlanetProof stopt' kopte een artikel in juni 2018, waarin de supermarkt suggereerde ambitieuzer te zijn: 'We denken dat er meer kan dan het voldoen aan de certificeringseisen van een label.' Over het resultaat kunnen we kort zijn: daar is weinig van terechtgekomen.

In juni 2018 juichte Albert Heijn nog in de media dat 'een kwart van de Nederlandse gewassen' in zijn schappen 'geteeld kan worden zonder gebruik van de 27 meest schadelijke bestrijdingsmiddelen'. Je reinste misleiding, bleek eind 2019, toen Albert Heijn de stekker uit de experimenten trok en toegaf dat het niet van plan was de 27 pesticiden te verbieden. Volgens de supermarkt is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen bij pilotproducten zoals aardbei en tomaat dankzij de pilot wel geminimaliseerd. In een vervolg verplicht Albert Heijn telers sinds 2020 de milieubelasting per teelt, teler en gewas inzichtelijk te maken. De supermarkt wil op basis van de totale milieubelasting kiezen welke bestrijdingsmiddelen het zal gaan toestaan. Daarbij verwijst Albert Heijn naar het project 'Milieu-indicator Gewasbescherming' dat eind 2022 (!) een methode moet opleveren om de milieu-impact te bepalen.

Meer onderzoek en uitstel van actie dus. Daarmee zijn supermarkt en telers na jaren verloren tijd weer terug bij af. Een gemiste kans voor de grootste supermarkt, met een marktaandeel van 34,9% (2019), om substantieel bij te dragen aan een duurzame landbouw: wat Albert Heijn inkoopt, bepaalt voor een belangrijk deel wat en hoe boeren verbouwen (en consumenten eten).

JUMBO

In januari 2020 meldde voortrekker Jumbo trots dat het met Greenpeace afgesproken doel bereikt was: 100% van zijn in Nederland geteelde groente en fruit is PlanetProof gecertificeerd. Voor aardappels stond de teller in januari op 75%, maar Jumbo zegde toe dat dit in de loop van 2020 ook 100% wordt. De tweede grootste supermarkt (marktaandeel 21% in 2019) laat ook zien dat de angst van telers voor verdringing van hun duurzame AGF door goedkope en giftige buitenlandse producten, niet nodig is. Onveranderd is zo'n 60% van alle groenten en fruit in Jumbo's schappen geteeld op Nederlandse bodem. Bovendien stelt de supermarkt ook eisen aan buitenlandse AGF-producten; telers moeten onder meer geïntegreerde gewasbescherming (IPM) toepassen.

Net zoals in de ALDI-winkels is het aanbod aan groenten en fruit bij Lidl, dat in 2019 een marktaandeel had van 10,7%, relatief klein. De supermarkt heeft sowieso beduidend minder producten dan veel van zijn collega's. Alle 19 vaste Nederlandse AGF-leveranciers van Lidl produceren duurzaam, waarbij ze drie opties hebben: biologisch, PlanetProof of een eigen duurzaam landbouwplan. In het BioCheck-rapport uitte Greenpeace haar twijfels over die laatste optie, omdat het leek alsof telers daarin nog altijd voor chemische bestrijdingsmiddelen konden kiezen. Maar CLM heeft de eisen en prestaties van de eigen landbouwplannen van telers vergeleken met de criteria van PlanetProof en concludeerde dat ze tot vergelijkbare resultaten leiden. Ook Lidl lijkt zijn belofte dus te hebben waargemaakt: een AGF-aanbod dat minimaal volgens PlanetProof-criteria is geproduceerd. In 2021 wil Lidl dat al zijn AGF-producten van Nederlandse bodem biologisch of PlanetProof gecertificeerd zijn.

PLUS, met een marktaandeel van 6,5% (2019), is een coöperatie van zelfstandige ondernemingen, waardoor het duurzame AGF-aanbod per winkel kan verschillen. Maar als coöperatie kiest PLUS nadrukkelijk voor PlanetProof. Hoewel PLUS net zoals Coop en Dirk van den Broek, inkoop via Superunie (zie onder 'Coop'), heeft deze supermarktketen een tandje extra bijgezet. Eind 2019 voldeed 95% van de bewerkte groenten en fruit, en 83% van de onbewerkte varianten aan de PlanetProof-criteria, ruim boven het percentage van Superunie. Bovendien doet PLUS zijn best om dat aanbod te promoten: zo organiseerde de supermarkt in april 2020 een speciale actieweek om klanten over te halen tot de aankoop van meer PlanetProof-producten.

ALDI is in Nederland de vijfde grootste supermarktketen (marktaandeel: 5,9% (2019)). De supermarkt biedt relatief weinig groenten en fruit aan, maar 90-95% van het Nederlandse aanbod is inmiddels wel PlanetProof gecertificeerd. De supermarkt is sinds 2017 voortvarend aan de slag gegaan om de verkoop van PlanetProof AGF-producten te verhogen en verwacht dat eind 2020 alle Nederlandse groenten en fruit in zijn schappen aan dit keurmerk voldoen. Als enige grote retailer is ALDI zelf ook PlanetProof gecertificeerd.

Coop behoort met Dirk van den Broek tot de kleinere supermarktketens in Nederland (3,7% marktaandeel in 2019). Coop koopt zijn producten grotendeels (2019: 92%) in via inkoopcombinatie Superunie, dat beloofde eind 2018 de helft van het AGF-aanbod PlanetProof te maken. Superunie koos daarbij niet alleen voor producten van Nederlandse bodem, maar stelde deze eisen ook aan telers uit Europese 'laag-risicolanden'. De inkoopcombinatie slaagde daarin met vlag en wimpel: eind 2019 was 66% PlanetProof (of gelijkwaardig) gecertificeerd. Zo speelt Superunie een voortrekkersrol in de belangrijke internationalisering van PlanetProof.

Ook Dirk van den Broek koopt zijn producten in via Superunie. Zo'n 12-15% van de omzet van Dirks AGF-producten bestaat uit bananen en zacht fruit, zoals aardbeien en bramen. Zacht fruit koopt Dirk van den Broek zelf in en daarbij maakt de supermarktketen eigen afspraken over de omschakeling naar PlanetProof. Dirk zegt zelf stappen te zetten om toeleveranciers PlanetProof te maken en zich ook binnen Superunie hard te maken voor PlanetProof-certificering van zacht fruit.

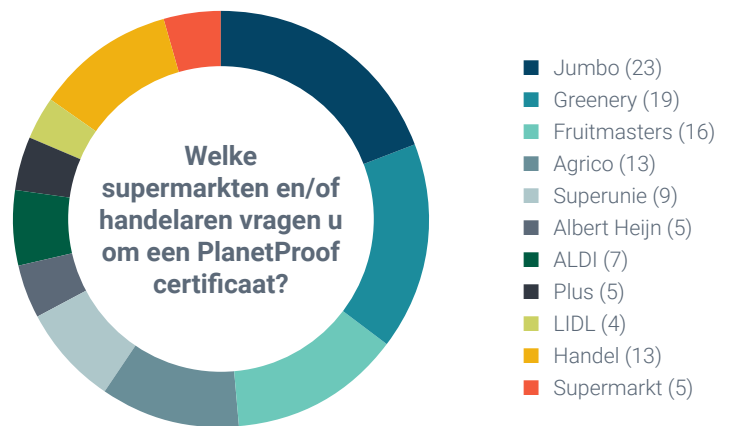

Mooie sier op kosten van de telers?

In het Biocheck-rapport van 2017 stelde Greenpeace nadrukkelijk: *'De kosten voor omschakeling naar biologisch of Milieukeur mogen niet eenzijdig op het bordje van de boeren belanden.'* Maar twee jaar later lijkt het erop dat veel supermarkten hun telers niet de reële marktprijs bieden waarmee ze hun omschakeling kunnen betalen. Kostenposten als de duurdere middelen voor gewasbescherming, nieuwe technieken en certificering komen nu vooral voor rekening van de teler, wiens bedrijf over het algemeen toch al geen vetpot is. Kennis- en adviesbureau CLM onderzocht in 2018 in een quickscan hoe hoog die meerkosten zijn voor de PlanetProof-teelt van drie gewassen. Die blijkt voor consumptieaardappelen te liggen op 2,46 eurocent per kilo (uitgaand van een netto opbrengst van 40.000 kg/ha), voor appels 2,21 eurocent per kilo (bij 45.000 kg/ha) en voor tomaten op 0,69 eurocent per kilo (bij 500.000 kg/ha).

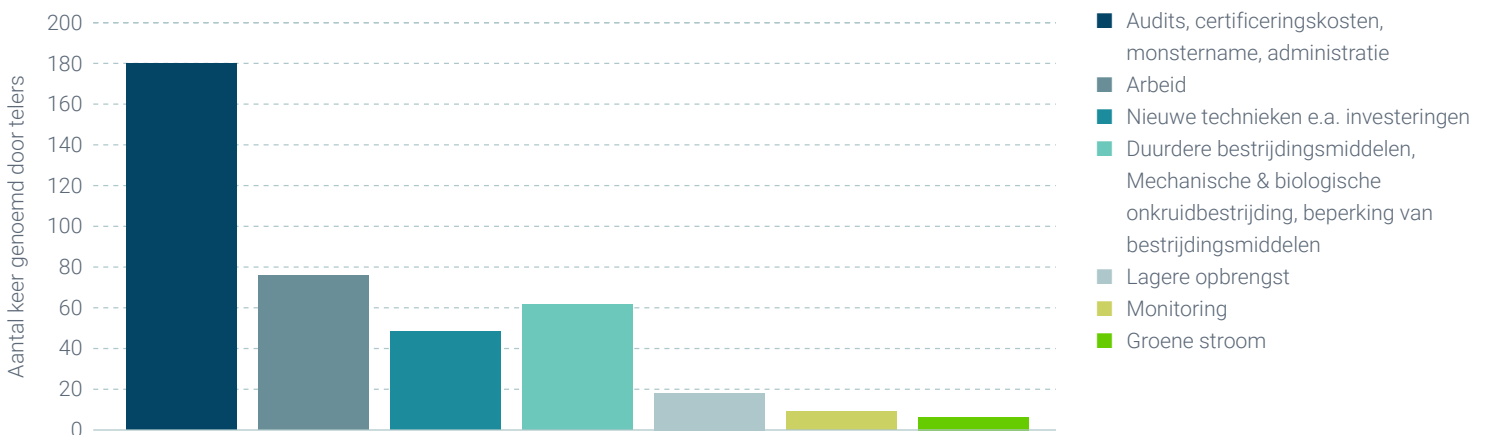
Greenpeace vroeg zowel de supermarkten als de telers: hoe staat het met de ondersteuning van duurzame telers? Krijgen ze een eerlijke prijs voor hun inspanningen? Dat levert twee heel verschillende beelden op. Volgens veel supers doen ze het heel aardig, met name als het gaat om de begeleiding naar PlanetProof-certificering. Maar de telers klagen vaak dat ze zelf voor de kosten moeten opdraaien. Ook gaven ze spontaan aan of en hoe handelaren The Greenery, Fruitmasters en Agrico hun PlanetProof-ambities ondersteunden.

Onderstaande tabellen geven de antwoorden van telers aan. De getallen geven het aantal telers aan, met uitzondering van tabel 'Wat zijn de belangrijkste oorzaken van meerkosten?'.

Vrijwel alle telers (96%) geven aan dat ze meerkosten maken om PlanetProof te kunnen produceren. Als grootste kostenpost noemen ze de audits, certificering, monsternamen en administratie (telers konden meerdere posten noemen).

Wat zijn de belangrijkste oorzaken voor de meerkosten?*

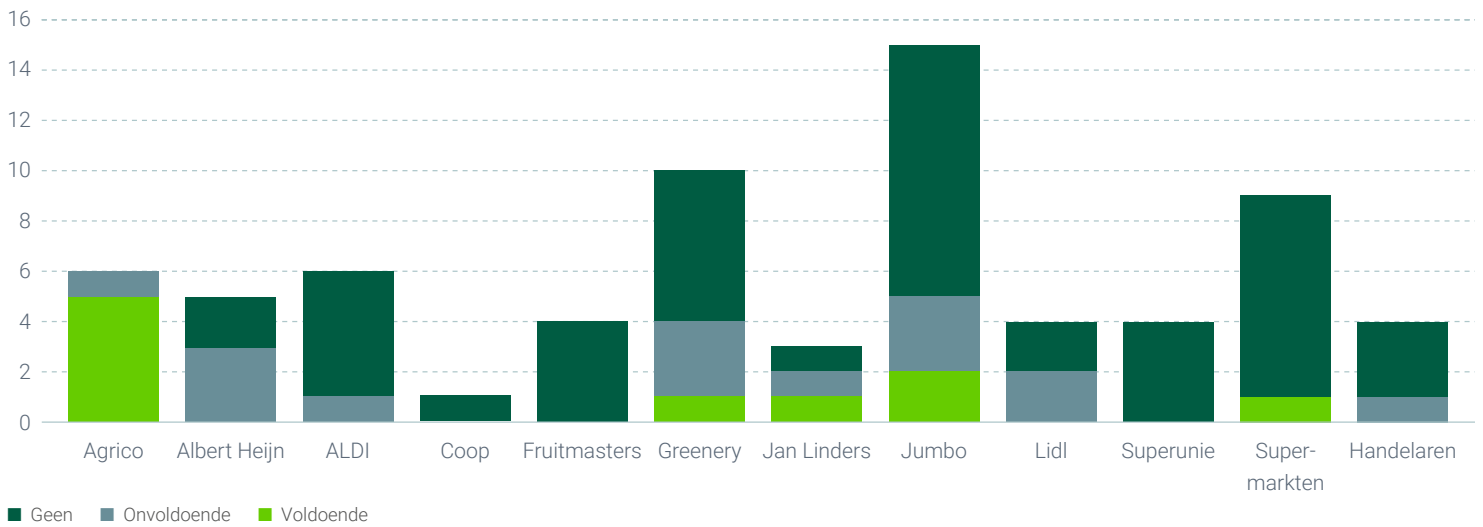
* Sommige telers werken al heel duurzaam. Dan vergt de omschakeling naar PlanetProof-teelt minder hoge investeringskosten.

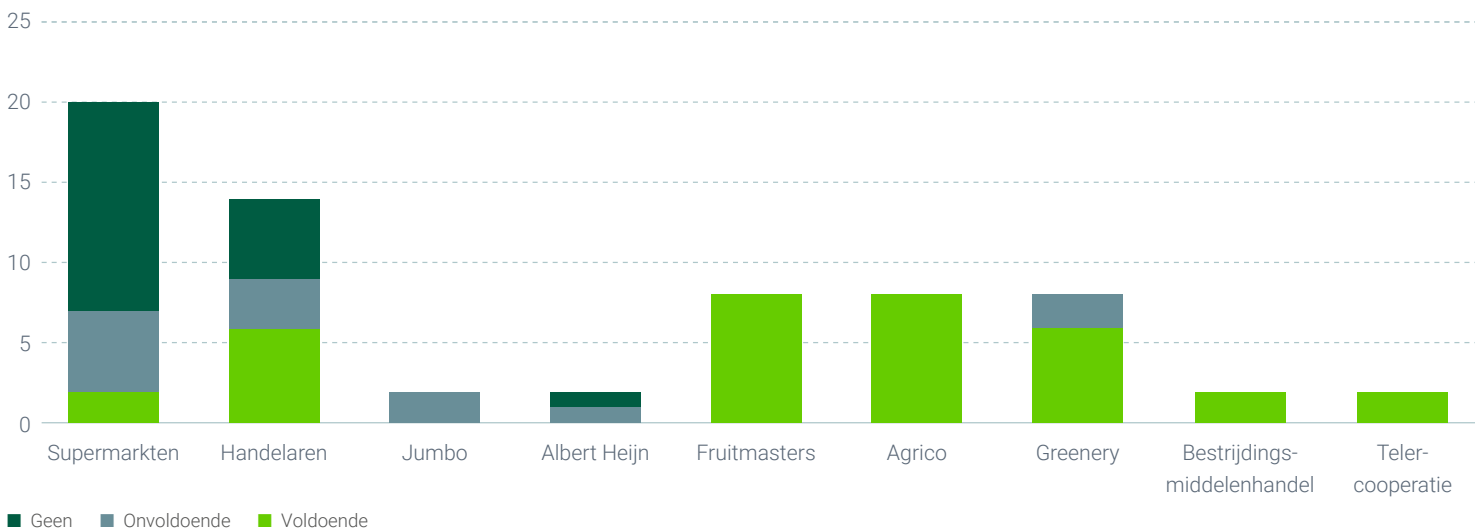
En dan de hamvraag: betalen supermarkten mee aan deze meerkosten? Daarover verschillen telers en supermarkten van mening, blijkt uit de antwoorden op onze vragen. De meeste supermarkten zeggen een meerprijs te betalen, zonder dat duidelijk wordt of die opslag de reële kosten van telers dekt: alleen PLUS

geeft aan hoeveel het de telers extra betaalt. Maar telers vullen vaak 'onvoldoende' of 'geen' in als antwoord op de vraag of een supermarkt of handelaar een vergoeding voor hun meerkosten betaalt; volgens de telers gemiddeld zo'n 11%. Daarmee zetten deze afnemers de toekomst van PlanetProof op het spel.

Welke supermarkten en/of handelaren betalen u voldoende, onvoldoende of geen vergoeding voor de meerkosten die u maakt?

Van welke supermarkten en/of handelaren ontvangt u voldoende, onvoldoende of geen begeleiding?

Albert Heijn gaat vaste relaties aan met zijn telers, zodat zij verzekerd zijn van afzet. De supermarkt vergoedde de kosten voor boeren die aan zijn pilots, onderzoek en andere biodiversiteitsprojecten meededen en stelt dat 'de prijs voor een product is gebaseerd op de kosten die een teler maakt, inclusief de extra inspanningen op duurzaamheid.'

JUMBO

Waar Jumbo het goed doet als het gaat om PlanetProof AGF-aanbod, blijft onduidelijk of de super een reële meerprijs betaalt aan haar telers om op deze manier te produceren. Volgens Jumbo wordt er nauw samengewerkt en worden er langetermijnafspraken gemaakt met duurzame leveranciers 'en een daarbij behorende inkoopprijs.' Bovendien voert de supermarkt gesprekken met telers als er knelpunten zijn en dat kan leiden tot een hogere inkoopprijs - maar ook tot bijvoorbeeld andere maten of normering.

Lidl heeft de deskundigen van CLM in de arm genomen om telers waar nodig te begeleiden bij de verduurzaming van hun productie. Ook werkt Lidl met vaste leveranciers, waardoor zij verzekerd zijn van een bepaalde afzet. Soms investeert Lidl ook financieel in de omschakeling naar PlanetProof, of biedt de supermarkt telers de zekerheid dat ze hun eigen investeringen terugverdienen door langetermijncontracten aan te bieden. Maar ook Lidl betaalt telers niet structureel meer voor hun duurzame producten.

PLUS

PLUS volgt niet alleen het beleid van Superunie, maar haalt ook actief informatie over de meerkosten op bij de inkoopcombinatie. Bovendien betaalt PLUS zijn telers, per kilo 1 à 2 eurocent extra voor PlanetProof-producten. Superunie zegt bereid te zijn, indien

noodzakelijk, ook een opslag te betalen voor PlanetProof. 'Hoeveel dit is verschilt per product en is onder andere afhankelijk van het verschil tussen een gangbaar en een PlanetProof product'. Toch zeggen 4 van de 9 telers die aan Superunie leveren in onze enquête dat ze geen vergoeding krijgen. Superunie zegt niet hoe hoog de opslag is. Wel vertelt de inkoopcombinatie meestal met een vaste groep telers te werken, zodat zij zeker zijn van afname van hun PlanetProof-producten. Zo zorgde een afspraak, voorafgaand aan het seizoen, over een opslag op PlanetProof-aardappelen ervoor dat telers hierin konden investeren.

Ook ALDI streeft naar langdurige samenwerking met zijn telers, maar werkt niet meer met de experts van CLM om telers te begeleiden bij hun omschakeling naar PlanetProof. Volgens de zes telers die de enquête invulden en aan ALDI leveren, betaalt de supermarkt geen meerprijs. Maar ALDI zelf zegt dat veel leveranciers vaak wel een hogere prijs ontvangen voor gecertificeerde producten - en dat ALDI die niet rechtstreeks inkoop. Dat komt overeen met ALDI's bewering in 2017, dat het de meerkosten compenseert die zijn telers moeten maken.

Coop volgt het beleid van inkoopcombinatie Superunie waar het gaat om de beloning van en steun aan telers die PlanetProof (willen) produceren.

Dirk van den Broek betaalt telers een marktconforme PlanetProof-prijs en laat, net als Coop, een eventuele meerprijs over aan Superunie. Volgens Dirk is zijn leverancier van zacht fruit, dat de supermarkt buiten Superunie inkoop, voortvarend aan de slag gegaan om toeleveranciers PlanetProof gecertificeerd te krijgen: inmiddels zijn meerdere partijen dan ook gecertificeerd.

Telers haken af

De kritiek op de PlanetProof-criteria wordt steeds luider in kringen van AFG-telers. En dat is begrijpelijk: een reële vergoeding van de kosten blijft uit. De telers mopperen echter op de verkeerde partij. De oorzaak ligt niet bij PlanetProof, maar - zoals de telers in onze enquête zelf aangeven - bij de supermarkten die weigeren voldoende te betalen voor hun duurzame producten.

Ook het Planbureau voor de Leefomgeving concludeerde in juni 2019 dat telers positief staan tegenover duurzame gewasbescherming. Waarom blijft de sector dan toch op chemie gericht, vraagt het PBL zich af in een presentatie over zijn onderzoek. Het antwoord: 'Door schaalvergroting en specialisering zijn ze [de telers] afhankelijk van afnemers en leveranciers.' En die afnemers laten het afweten, constateren de onderzoekers. 'PlanetProof stelt eisen aan de teeltpraktijk, maar afnemers doen weinig om dit te faciliteren (bijvoorbeeld meerprijs vergoeden, telers ondersteunen met kennis).'

Het gevolg: duurzame telers dreigen af te haken en boeren die graag willen omschakelen worden afgeschrikt. Daarmee zouden

alle inspanningen om van PlanetProof de nieuwe norm te maken, als belangrijke tussenstap naar biologisch, teniet gedaan worden. Dat kan niet de bedoeling zijn – ook niet van de supermarkten die immers beloofden hun AGF-aanbod te verduurzamen.

Verwerkers en handelaren geven het goede voorbeeld

Een meerprijs betalen kán wel, laten HAK en aardappelhandelaren Agrico en Nedato zien. Agrico en Nedato betalen aardappelboeren die PlanetProof telen € 1.000 per hectare extra. HAKs rode kool en spinazie hebben inmiddels het PlanetProof-keurmerk en daarvoor betaalt de fabrikant haar telers respectievelijk 10% en 30% extra. Zo komen de telers uit de kosten, aldus twee boeren in het AD, die vinden dat iedereen een bijdrage moet leveren aan een duurzamer wereld: 'We tillen de teelt samen [met HAK] naar een hoger niveau.' Ook een lezersonderzoek van Nieuwe Oogst toont aan dat veel telers een meerprijs van 10% noodzakelijk vinden om volgens PlanetProof te kunnen produceren. HAK streeft ernaar in 2021 al haar Nederlandse groenten en peulvruchten PlanetProof te telen en verwerken.

Wie moet wat doen?

Belastingbetalers betalen de prijs voor vervuilende producten zoals giftige groenten en fruit. Vervuild water, vervuilde grond en vieze lucht: we zijn er massaal de dupe van én we moeten ook nog eens opdraaien voor de kosten. Drinkwaterbedrijven en waterschappen zuiveren tegen hoge kosten gif uit het water, burgers betalen met hun gezondheid. De bestrijdingsmiddelen die wij via ons eten of rechtstreeks vanaf naburige akkers binnenkrijgen, worden onder meer in verband gebracht met de ziekte van Parkinson en autisme bij kinderen. En dan laten we het enorme verlies aan biodiversiteit en de klimaatverandering nog buiten beschouwing. Vrijwel alle partijen in de voedselketen wentelen de kosten van hun milieuvervuiling af op de maatschappij. Dat moet stoppen.

Supermarktketens doen vaak alsof ze 'slechts' een radertje in het grote voedselsysteem zijn en wijzen op de grote export van Nederlandse groenten en fruit. Maar hun rol is bepaald niet onbelangrijk: 77,4% van de groenten en 88,9% van het fruit dat Nederlanders eten wordt in hun winkels gekocht. Zij kunnen consumenten ertoe verleiden duurzame producten te kopen én boeren ondersteunen in hun omschakeling naar PlanetProof of biologisch. Supermarkten kunnen biologische en PlanetProof-producten goedkoper aanbieden en schadelijke producten juist duurder maken. Zij kunnen hun marketingtechnieken op duurzamer geproduceerde producten loslaten, zodat dit de kassakrakers worden in plaats van ongezonde en milieuvriendelijke varianten.

© Greenpeace / Pieter Boer

Alle partijen betalen mee

Boeren hebben de steun van hun afnemers hard nodig: omschakelen naar PlanetProof en biologisch kost geld én tijd. Dat kunnen veel boeren, waarvan velen onder de armoedegrens leven, niet zomaar opbrengen. Supermarkten, die meeprofiten van het duurzame aanbod en dito imago, moeten daarin investeren, óók om de eenvoudige reden dat het hun maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Net zoals banken deze boeren gunstige kredieten moeten verstrekken, waterschappen een lagere belasting moeten rekenen en zorgverzekeraars de boeren moeten belonen voor hun bijdrage aan de volksgezondheid. Overheden moeten inzetten op een duurzaam pachtbeleid: lagere pachtprizen met langere contracten voor milieuvriendelijker boeren. Dán zien duurzame boeren echt geld voor hun maatschappelijk zo belangrijke waar en kunnen ook andere boeren doen wat velen van hen graag willen: omschakelen naar een duurzaam boerenbedrijf.

Greenpeace pleit voor zo'n 'stapeling van beloning' – waarbij alle partijen die baat hebben bij een duurzame voedselketen boeren gericht belonen - als een belangrijk instrument om de landbouw schoner en duurzamer te maken. In die zin is het Bee Deals project vermeldenswaard. Aangesloten telers van hard en zacht fruit verplichten zich hierin tot een bijvriendelijke bedrijfsvoering, zoals bloeiende akkerranden en minder bestrijdingsmiddelengebruik.

Betalende partners zijn naast initiatiefnemer Jumbo onder meer waterschappen, drinkwaterbedrijven, gemeenten, provincies, Triodos Foundation en Tuinbranche NL en The Greenery. CLM begeleidt de telers met onder andere een toolbox die duidelijk inzet op vermindering van schadelijke bestrijdingsmiddelen. Waar Greenpeace en Jumbo afspraken dat eind 2018 minstens 25 telers bij Bee Deals aangesloten zouden zijn, meldt de supermarkt dat de teller inmiddels op 40 staat.

Dit wil Greenpeace van supermarkten

- Supermarkten zeggen een meerprijs te betalen, maar telers geven aan dat ze geen of een te lage vergoeding krijgen. Ga in gesprek met de telers over de oorzaken van dit verschil van mening.
- Vergoed de kosten van duurzame telers, zowel de biologische als de telers met On the way to PlanetProof-certificatie. Bied ze een eerlijke en reële meerprijs als beloning voor hun duurzame inspanningen.
- Bied alleen maar AGF-producten van Nederlandse bodem aan die minimaal PlanetProof zijn en vervang het huidige aanbod niet door onduurzame AGF-producten uit het buitenland.
- Stel dezelfde PlanetProof-eisen aan buitenlandse en Nederlandse AGF-leveranciers en bied dezelfde ondersteuning aan; houd het speelveld voor duurzame telers eerlijk.
- Handhaaf en versterk strenge criteria voor het keurmerk PlanetProof (en oefen zeker geen druk uit op certificeringsorganisatie SMK om de criteria te verlagen).
- Breid het aanbod van PlanetProof-producten uit van onbewerkte AGF-producten naar verwerkte groenten, conserven en andere plantaardige producten. Stel hiervoor concrete doelen met een tijdpad.

Dit wil Greenpeace van de Nederlandse overheid

- Stimuleer supermarkten om ketenafspraken te maken over een duurzaam aanbod, in plaats van elkaar te beconcurreren via de meest onduurzame producten.
- Stuur op een eerlijke prijs van voedsel (true cost pricing), waarin de milieubelasting is meegenomen in de prijs van het product, via regelgeving en bijvoorbeeld btw-verlaging op duurzame producten.
- Maak werk van deze toezegging in het regeerakkoord: 'De ACM gaat erop toezien dat boeren en tuinders hogere prijzen ontvangen van afnemers die bovenwettelijke eisen stellen, bijvoorbeeld ten aanzien van duurzaamheid of dierenwelzijn.'
- Stimuleer de zogenaamde 'stapeling van beloning' voor duurzame telers.
- Zet in Brussel alle nodige stappen om het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid zodanig te hervormen dat duurzaam producerende boeren en telers worden beloond, als cruciale stap op weg naar een duurzaam en toekomstbestendig voedselsysteem.
- Handhaaf de EU-regels die bepalen dat geïntegreerde gewasbescherming de kern van het bestrijdingsmiddelenbeleid van de lidstaten moet zijn.

GREENPEACE

Greenpeace is een onafhankelijke, internationaal opererende milieuorganisatie die zich inzet voor een groene, vreedzame planeet. We zijn mensen met een missie. Met en namens miljoenen wereldverbeteraars gaan we de confrontatie aan met grote bedrijven en overheden. Samen hebben we de kracht, kennis en het lef om grote milieuproblemen bij de wortels aan te pakken. Samen maken we het verschil.

© 2020 - Stichting Greenpeace Nederland

Postbus 3946

1001 AS Amsterdam

0800 422 33 44

info@greenpeace.nl

www.greenpeace.nl

KvKnummer: 41198809